

Oikeusministeriö

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö 13.11.2014 (OM 15/41/2014)
Asia: Lausuntopyyntö äitiystyöryhmän mietinnöstä

Oulun käräjäoikeuden lausunto

1 § Lain soveltamisala

Pykälän mukaan lakia sovelletaan äitiyden toteamiseen ja vahvistamiseen, sekä kumoamiseen. Pykälä kohtaisissa perusteluissa ei ole avattu soveltamisalan sisältöä tarkemmin. Työryhmän mietinnön sivulta 16 ilmenee, että ehdotetun äitiyslain ulkopuolelle jäävät tilanteet, joissa esimerkiksi maahanmuuttajaperheen äiti ei pysty esittämään selvitystä äitiydestään. Tällaisia tapauksia on Oulun käräjäoikeudessa ratkaistu yksi. Pakolaisten lisääntyessä vastaavia tilanteita tulee eteen jatkossakin. Ei ole perusteltua, että tällaisten tilanteiden osalta lakiin ei oteta selkeitä säännöksiä ja nämä tilanteet jätetään edelleen esitöihin toteamuksen asteelle. Mikäli tästä ei katsota aiheelliseksi säätää ehdotetussa äitiys- tai isyyslaissa, tulee harkita onko oikeudenkäymiskaaren sisällytettävä yleinen vahvistamis- ja kumoamiskannetta koskeva pykälä, kuten Ruotsissa on tehty. Mikäli ehdotetussa laissa ei säädetä kaikista äitiyden vahvistamisen tilanteista, tämä johtaa siihen, että käräjäoikeuksissa käsiteltäisiin äitiyden vahvistamisia kahdessa eri prosessissa: ehdotetun äitiyslain säännösten mukaisesti ja yleisinä vahvistamiskanteina. Esityksen perusteella paperittomien maahanmuuttajien äitiyden vahvistamisen osalta oikeustila jää edelleen epäselväksi.

26 § Kanneoikeuden rajoitukset

Ehdotetussa pykälässä on säädetty kanneoikeuden rajoituksista. Pykälän kaksi momentissa on ehdotettu säädettäväksi, että naisen, joka katsoo olevansa lapsen äiti, on pantava kanne vireille vuoden kuluessa siitä päivästä, jona hän sai tiedon maistraatin maistraatin päätöksestä olla vahvistamatta äitiyttä. Pykälää koskevista mietinnön perusteluista ei ilmene, miten toimitaan tilanteessa, jossa kanteen vireille panolle on ollut laillinen este ja tästä syystä vuoden määräaika ei ole voitu noudattaa. Tältä osin pykälää ja sen perusteluja on selkeytettävä.

28 § Vastaajaksi haastaminen ja haasteen tiedoksianto

Pykälän 4 momentin mukaan, mitä isyyslain 33 §:ssä säädetään haasteentiedoksiannosta isyyttä koskevassa asiassa, sovelletaan myös äitiyttä koskevassa asiassa. Tällä viitataan hallituksen esityksessä 91/2014 ehdotettuun 33 §:ään. Kyseinen lainkohta viittaa oikeudenkäymiskaaren 11 luvun säännöksiin ja siinä säädetään erikseen, että tiedoksianto voidaan toimittaa kuuluttamalla vain, jos isyydestä on saatavilla siinä määrin todisteita, että oikeudenkäynnin aloittamista miestä vastaan on pidettävä lapsen edun mukaisena. Isyyslain esitöissä (HE 91/2014, s. 50) on todettu, että näyttökynnys ylittyisi etenkin, jos miehestä on tehty oikeusgeneettinen isyystutkimus. Tapauksesta riippuen muukin näyttö voi olla riittävä peruste kuulustiedoksiannon käyttämiselle. Edellä selostettu viittaus on ongelmallinen, koska mistään ei ilmene, mikä on äitiyden vahvistamisasiassa riittävä näyttö kuulustiedoksiannon käyttämiselle. Lähtökohtaisesti isyys on aina todennettavissa oikeusgeneettisellä veritutkimuksella. Vastaavasti äitiyden osalta äitiys on osoitettavissa oikeusgeneettisellä veritutkimuksella vain lapsen synnyttäneen äidin osalta. Esitöissä ei ole määritelty, mitä tarkoitetaan "muulla näytöllä", joka riittää kuulustiedoksiannon käyttämiseen.

32 § Näytön hankkiminen

Ehdotetun äitiyslain 32 §:n osalta on yksityiskohtaisissa perusteluissa sivulla 45 todettu, että ehdotettu säännös rinnastuu isyyslain 37 §:ään. Mietinnöstä ei ilmene, onko lakia oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista tarkoitus soveltaa äitiyttä koskeviin asioihin silloin kun vanhemmuus voitaisiin selvittää oikeusgeneettisellä tutkimuksella. Isyyslain muuttamista koskevan hallituksen esityksen (HE 91/2014) sivulla 52 on todettu, että käytännössä oikeusgeneettiset isyystutkimukset muodostavat isyyden vahvistamisasioissa ensiarvoisen tärkeän todistusaineiston. Niistä säädetään tarkemmin laissa oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta. Esitöiden viittaus säännöksen rinnastumiseen isyyslain 37 §:ään luo oletettaman, että laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta tulee sovellettavaksi myös äitiyden vahvistamisen ja kumoamisen osalta. Mietintö ei sisällä ehdotusta oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista annetun lain soveltamisalan laajentamisesta äitiyden vahvistamiseen ja kumoamiseen. Tässä on selkeä ristiriita. Tältä osin selkeä säännös ja kannanotto esitöissä on tarpeen, jotta vältetään tulkintaongelmilta jatkossa.

Nykyisin tuomioistuimella ei ole mahdollisuutta määrätä oikeusgeneettistä veritutkimusta muissa kuin isyysasioissa. Oikeudenkäymiskaaren säännös todisteiden hankkimisesta tuomioistuimen aloitteesta on yleislaki ja vastaavasti oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista annettu laki erityislaki. Eli käräjäoikeudella ei ole toimivaltaa määrätä oikeusgeneettistä veritutkimusta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 §:n nojalla. Tämä ongelma on tiedostettu jo aiemmin vuonna 2004 isyyslain uudistamisen yhteydessä, jolloin hallituksen esityksessä 56/2004 esitettiin oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain soveltamisalan laajentamista äitiyttä koskevan kysymyksen ratkaisemiseen. Tuolloin lakivaliokunta katsoi, ettei soveltamisalan laajentamiselle ole juuri käytännön tarvetta. Tänä päivänä selvä tarve on olemassa.

Yleisiä havaintoja esityksestä

Esityksessä ehdotetaan lapsen elatuksesta annetun lain, lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain, perintökaaren ja elatustukilain muuttamista. Kyse on teknisistä muutoksista. Sana isyys korvataan sanalla vanhemmuus tai isyyden ohella puhutaan myös äitiydestä.

Ehdotettuun lakiin sisältyy useita viittauksia isyyslakiin ja sitä myöten isyyslain esitöihin. Tämä tekniikka on erittäin vaikeaselkoinen ja johtaa helposti tulkintaongelmiin. Tältä osin tulee selvittää, ovatko isyyslakia koskevat esityöt suoraan sovellettavissa myös äitiyttä koskeviin asioihin ja ulottuvatko viittaukset aina vuonna 1976 säädetyn isyyslain esitöihin.

Nyky-yhteiskunnassa yhä useammalla lapsella on kaksi samaa sukupuolta olevaa vanhempaa ja ehdotetulla äitiyslailla on tarkoitus säätää naisparille syntyvän lapsen oikeudellisen vanhemmuuden vahvistamistavasta ja tähän liittyvistä ongelmista. Ehdotetun lain soveltamisala on suppea eikä siinä huomioida kaikkia äitiyden vahvistamisen tilanteita.

Yhteiskunnan muuttumisen myötä on syytä arvioida, onko erillisten äitiyttä ja isyyttä koskevien lakien säätäminen enää tarkoituksenmukaista vai onko aiheellista säätää yksi vanhemmuutta koskeva laki. Vanhemmuutta koskevaan lakiin koottaisiin kaikki vanhemmuutta ja oikeusgeneettisiä veritutkimuksia vanhemmuuden selvittämisessä koskevat säännökset.

Muilta osin käräjäoikeudella ei ole huomautettavaa.

Lausunnon valmistelu

Oulun käräjäoikeuden lausunnon on valmistellut käräjätuomari Anneli Kourilehto.

Laamanni

Ville Konsén